

ԼՐԱԳԻՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՐ ԱՅԼՆ

ԲԱԺՆՈՐԳԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հին տեղի համար ուր այս լրագրի մուտքը տրվում է, ամբողջ 1800 լրվանի (902 ռոյ. — 903 օգոստ.) բաժնորդագրին է 20 ֆր. կան- լիկ: Կարելի է նաև բաժնորդագրուիլ քանի ամսի համար որ ուզուի, ամեն մեկ ամսականը 2 ֆր. հաշվելով և 1903 օգոստոս ամսին անդին հանցելով պայմանով: Նամակ և ծրարագր է գրվել հետևեալ հասցեով. M. PORTOUKA- LIAN, Rédacteur du journal Arménia, MARSEILLE (France):

ԺԸ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 33

1904 ՄԱՐՏ 12 ՇԲ. (Հ. Տ. Փետրուար 28)

(Վերադարձ 1903 թվին 17ի)

ԳԱՅԵՐԱՆՆԵՐ

Թարգմանութիւնը, եթէ հարկ համարի, համառօտելով և կո- մասմարմինը կը հրատարակէ իրեն զրկուած գրութիւնները: Պար- տաւոր չէ վերագրածուիլ չհրատարակուած ձեռագիրները: Ծանուցումներ կընդունուին հայերէն և ֆրանսերէն լեզուով: Ծանուցման 1 միլիգրամը 1 սանդիմարտէ, 1 գրաւորը 2 սանդիմարտէ:

Les annonces, en français et en arménien, sont reçues aux bureaux de la Rédaction: Rue Beaumont, 9.

ԲՈՎԱՆԳՈՒԹԻՒՆ

Երկու Արտուներ. — Շրջաբերական 6ա- մակ «Արտուայի Հայ Ռեստորանտի» Միութեան. — Թարգմանի Հայուհեաց Բարեգործական Միացեալ Ընկերութիւ- նը. — Հայերի Ինտելիտ. — Հայերի Ի Թիւրքիա. — Անմետ ձեւալիտաւրի բա- շարի փախուստն ի Գահիրէ. — Ծա- հուցումներ:

ԵՐԿՈՒ ԱԹՈՒՆՆԵՐ

Ա

ԵՐԿՈՒԱՂԵՄ

Երկու կարևոր Հայ Աթոռներն են այժմ, կարծէք զուգահեռաբար թէ զուգահեռաբար, ժողովուրդը զբաղե- ցնողը: Մեր ճակատագրին վրայ ազ- ցու են գործողութիւնն ունեցող երկու բռնակալ ոյժեր և ազգականներն են նոյն. պէս որ իրենց կրցածին չափ և իրենց միջոցներն և նկատումներն համաձայն կը ճգնին, անհերքելի ոտնձգութիւննե- լով մեր ազգային և եկեղեցական էա- կան ու կարևոր շահեր ոտնատակ տա- լով, սահմանաւ իշխանութիւններն ազգեցութիւնը նսեմացնել և ազգա- յին միութեան կապը խզել...:

Բնականաբար հայութիւնը գրեթէ միա- բան հաւանեցաւ Կ.պոլսի Պատրիար- ի չէլ քարանի ազգու միջամտութեան Երու- սաղէմի գործերին մէջ, ուր մի քանի շահամու, կեղտոտ եկեղեցականներ՝ կանոնաւոր հոգողութիւնից զուրկ վանքին մեծագումար հասոյթներն և եկեղեցական վիճակը գործածելով իրենց հաշիւն, ինչպէս անցեալին մէջ, այժմ էլ խոշորեկկ պարտք մը կը բերեն իր պարբերական նուէր, առանց այն էլ հիւժւած մեր հասարակութեան:

Սպասելի էր որ Յարութիւն պատ- 20 սնդ. թիւը (որի օրով վճարեցաւ նախորդ տարին) 40.000 ոսկիի պարտքը և որի համար անկից ի վեր Հայաստանցի խեղճ ազ- գայիններն որպէս թէ առժամանակ- եայ 3 զլի յաւելուածով մը— որ սա- կայն անվերջ շարունակելի տուրք մը դարձաւ — յիշեալ 40.000ին տաս- նեակ անգամներն արդէն վճարելու գրութեան մատուցեցան իր անցեալի նմանօրինակ գործունէութիւններին գոնէ իր քաւութիւն, զգուշանար այդ վիճակին բերելու վանքը, կրկին խա- թա—բալա մը չստեղծելու զգուշա- ւորութեամբ:

Սակայն կը թուի թէ չա՛տ ուշ մնա-

ցած է այլևս, և նոր կզգայ Երուսա- ղէմի չափազանց և անարդարանալի ապակեղրոնացման կամ աւելի ճիշդ՝ անիշխանական վիճակին տխուր հետե- լանքը, ուր իր անկարող ծերութիւն մի կողմից, վանական թարմ, ճար պիկ, կեղտոտ ընդդիմադիրների խա- պեր և առոնց հետ կառավարական զգուշի և անտեղի միջամտութիւն և էնդերիկներ միւս կողմից, որ վարձատ- րելով և յուսադրելով ըմբոստներին՝ զիրենք կը քաջալերէ մերժելու ազ- գին կողմից վանքը օրինաւոր հակո- ղութեան տակ դնելու ջանքերը, ամ- լութեան կը դատապարտեն եղած աշ- խատութիւնները:

Ի՞նչ անկանոն և ֆլախակար գրու- թիւն:

Բնականաբար մեր մտքից չենք անցուններ որ Երուսաղէմի վանքն իր սեպհական հարուստ միջոցներով տե- ղական ծախքեր լիովին հոգալուց վերջ, հոն և այլուր — գաւառների մէջ էլ ուսումնարաններ բանար, հրատարա- կութիւններ անէր, գրական գործեր վարձատրէր և այլն, սանկ Միթիթար եաններին պէս փոքր բան մը գոնէ, բայց մինչև այդ երանելի օր, նոր նոր գլխի ցաւ չի դառնար, արդէն առանց այն էլ ցաւատանջ ազգի գլխին:

Բնականաբար թուրք իշխանու- թիւններ, ինչպէս միշտ ամեն բարե- կարգութիւնների հակառակորդ, այս խնդրի մէջ էլ պիտի ճգնին, ձեռն պահպանելով հանգերձ, ազգին և Պոլ- տոյ պատրիարքութեան միջամտու- թիւնը չէզոքացնել և միևնոյն հասա- րակութեան պատկանող այդ երկու Աթոռների մէջ խռովութիւն ցանկելով, ազգին թանկագին ժամանակն և ու- չադրութիւն ուրիշ էական և կարևոր խնդիրներից հեռի, այդ գոյութեան իրաւունք չունեցող գործով զբաղե- ցունել...:

Յուսանք որ Կ.պոլսի Ազգային վարչութիւնը պիտի չը տկարանայ և չի թերանայ իր պարտաւորութեան մէջ: Թուրքը գուցէ իրաւունք ունե- նայ իր տեսակէտով, բայց մենք էլ իրաւունքներ ունինք, աւելի զօրեղ և արդար, որոնք չպէտք է լքանել: Երուսաղէմի խնդրին մէջ Պատրիար- քարան ոչ թէ առժամայնաչափարդա- րութեամբ մը միայն գոհանալու է, այլ ուղղակի իր հսկողութեան տակ առ-

նելու է վանքին եկեղեցիները և այլն, որպէսզի կարելի լինի յուսաւ գոնէ որ Երուսաղէմ ազգին համար, ինչպէս ցարդ, ցաւ և անէժք լինելու փոխա- նակ, քիչի մ'էլ օրհնութիւն լինի, չասելու համար օգնութիւն մը մեր անթիւ կարիքների մէջ...:

Բ

ԷԶՄԻՍԹԻՆ

... Ու դարձեալ մեր ուշն ու մտա- ծութիւն, մեր սրտերի բովանդակ սուրբ և տաք զգացումների հետ միա- սին, յուզումնալից կանգառառան, կը սլանան Երուսաղէմից էլ դէն, հո՛ն, Հայաստանի ծոց, Արարատի մօտիկ, դէպի Լուսաւորչի Ս. Աթոռը, ուր մեր Հայաստանեայց Սրբազնա- սուրբ վեհափառ Հայրապետ, մեր խորխոր և անմատոյց սարերի երեքմնի ազատ և բարձրաթռիչ բայց ամբողջ, այլևս սրտից խոցուած և վերաւոր Արծիւը, Հայոց պաշտելի Հայրիկը, միս միակուկ, բոլորովին միայնակ, իր տկար կուրծքը բացած Հիւսիսի ամենի, սուր սուր կծող, թունաւոր և մահասփիւռ սառնակոյտների դէմ, իր ծով սրտին անհուն հաւատքի ան- չէջ հրովը հալել և չբացնել կը ճգնի անոր անողոք սիրտը որ ցոյց կուտայ թէ ո՛չ գութ ունի և ո՛չ իսկ արդա- րութեան զգացում: Կոչտ, անգութ, յախուռն, ինչպէս միշտ, իր սոսկ ա- նարուեստ զանգուածի մեծութեան և բիրտ ու բռնաւոր ուժի օրէնքին կը թնամ, կը ճգնի ոտքի տակ առնե- լով ամեն ինչ — իրաւունք և արդա- րութիւն —, մեկուսացնել, սառեցնել և մեռցնել... իրեն պէս:

Այո՛, հոն կը լսածի մեր ուշն ու մը- տածութիւն:

Մեր սիրելի Հայրիկի վտանգալից և աննախանձելի գրութիւն չէ միայն որ մեզ կը գրաւէ: Որքան էլ նուր- րական լինի մեզ համար անոր թան- կագին կեանքն ու էութիւն, սակայն նա այնքան բարձր և վեհ է հասարակ մահկանացուների ցաւակցութիւննե- ից և արգահատանքներից, իր մեծ վարպետին հանգոյն՝ գիտակից անձ- նուիրութեամբ մը իր հօտին փրկու- թեան զոհը լինելու սահմանաւ (1),

(1) Այս առթիւ ինչպէս չի եկատել, անցեալին մէջ և մինչև վերջին օրերս, մեր հրաշքով ծնած յեղափոխականների՝ որպէս ազգային ամեն պետերի դէմ ըն- դունեալ կռուական սովորութեան մը

որ նրանից աւելի՝ Մայր. Աթոռի ներ- կայ և ապագայ վիճակն է մեր մտա- հոգութիւնը գրգռող:

— Ի՞նչ պիտի դառնայ Լուսաւոր- չէն ի վեր տեղը և տեղացող այդ Հաս- տատութիւն. ո՛ւր պիտի հասնին և ի՞նչ չափի՝ ատոր իբր ծնունդ եղող ցաւալի հետեանքները:

Հա՛րկ է կրկնել որ այս դառնու- թեան օրերի մէջ մեր բովանդակ հա- մակրութիւններ կուղղուին նաև դէպի մեր ռուսահայ եղբայրներ, որոց դէմ է որ Չարի կառավարութիւնը կուղղէ ամենից աւելի իր ներկայ հարաւանքը: Ընթերցողները կը հասկնան ան- շուշտ որ խնդրին կարևորութիւնը,

համաձայն՝ բռնած ընթացքը, որոնց օր արեւով պողպատեան հաւատալով, թրիմ- եան Հայրիկ բալաս. խռփած ծերունի, ազգային ազատագրութեան դատին թըշ- նամի, խաւարած և այլն մ'էր:

Այժմ որ ժողովուրդ այլևս հասկցած է, Կովկաս երթալուց ի վեր Հայրիկին դէմ ազատամտութեան դիմակին տակ մղած սիսդեմատիկ կռիւների և հակա- ապկութիւնների իսկական աղբիւրն ու նպատակը, մեզ աւելորդ է կրկին մատ- նանիլ անել և այդ առթիւ այն ցաւալի դեր որ միևնոյն յիմար ցնդարանու- թիւններով կատարեցին մեր յեղափոխա- կան անուանեալ կրկին կուսակցութիւն- ների ներկայացուցիչներ: Կարելի է կար- դալ իւրաքանչիւր թերթ, տեսնելու համար զգալն ազգող այն ստութիւն- ների և ամբաստանութիւնների անհատ- նում շարքեր որ դեռ երէկ իսկ գոյու- թիւն չունեցող, երկնքէն ինկած, հալած- թափած յեղափոխական անուն մորտող ջուրը կը մղէր 90 տարեկանի մօտիկցող և իր բոլոր կեանք եկեղեցիին և ազգա- յին վերածնութեան դատին նուիրած և նուիրագործեալ Մեծ-Հային դէմ:

Արարալի է սակայն որ անոնք էլ այ- սօր պարտաւորեալ են ճշմարտութիւնը խոստովանել: Եւ երբ իրենց լուսաւո- րութեան և այլն կուռք համարեալներն առաջինն եղան որ դիմակին դէն դրած իրենց հօտը Յուդայի մը պէս ժառանգին չ միայն ալեգարդ Հայրապետը քանի մը հին գլուխ համարողների հետ գլխադրեցին, հաւատարիմ իրենց պարտականութեան:

Չէ՞ կարելի արդեօք հարցնել առոնց թէ Հայրիկն էր փոփոխական, օր մը բարի, օր մը չար, իր 70ամեայ անընդ- հատ ամբիժ գործունէութիւնից յետ, թէ չէ անոր գործունէութիւնը ազգա- սիրութեան դիմակին տակ ջլատող և զինք զուր տեղ քննադատելու համարս ձակող կեղծ յեղափոխական շարամիտնե- րը և միամտօրէն էլ անոնց հետեղ ոչ- խարամիտների խուճբորդ:

ինչպէս սխալ և հապճեպ դատումով
մը ըրին մեր լրագրողներէջ շատերը ,
Մայր-Աթոռը այստեղ կամ այնտեղ
փոխադրելու պարագային վրայ չէ .
ինչ որ շատ երկրորդական կը մնայ
միւսին քով :

Ինչպէս անցեալներ Արմէնիայի Տ.
Խմբագիրը մասնաւոր խօսակցու-
թեան մը մէջ կը յայտնէր, հարցը ատ-
կից աւելի կենտրոնանալու էր այն
հանգամանքի վրայ թէ ինչպէս ան-
լու է կամ ինչ կարելի է անել որ
Ռուսահայերի գոյութեան գէժ և հե-
տեաքոր անոնց օր առաջ ուսուցնե-
լու մտադրութեամբ եղած այս հար-
ւածներէ ազդեցութիւն եթէ ոչ լի-
ովն, գէթ մասամբ մը չքանայ, թու-
լանայ և երկարի :

Եթէ հարցը Մայր-Աթոռի տեղին
փոփոխութեան վրայ լինէր, ներկայ
հանգամանքներէ մէջ, ատկից աւելի
կտրուկ միջոց և դիւրին բան մը չկար-
թայց արդեօք մեր հեռաւոր գրող-
ները չա՞ն ալ չի նախատեսեց ուս-
կաւարդութիւն որ այս բերտ ըն-
թացք բռնեց :

— Հարկ է որ Մայր-Աթոռ մը
փրկելու մեր վանքերին մէջ, թողունք,
լքանենք Ռուսահայերին և յուսահա-
տած այլևս ձեռնաթափ լինինք անոնց
գոյութիւնից, թողունք որ մեզ ա-
նոնց կապող, թէկուզ այլևս չա՞տ տը-
կար ու թուլացած, բարոյական կապ
փճանայ և անդարձ դատապարտած-
ներ համարելով անոնց, օտարանա՞նք
իրարից :

Ահաւասիկ հարցումներ որ մի Աթո-
ռից աւելի ուշագրութիւն գրաւելու
են :

Եւ արդեօք վեհ. Հայրիկի այսպէս
մինչև վերջ ընդգրկմանալու և բողոքե-
լու քաղաքականութիւնն է՞ երբ կա-
րելի էր կտրուկ կերպով հրաժարա-
կան տալ և փառաւոր կերպով անդին
քաշել՝ այդ բանին չի՞ ձգտիր Աւելի
կամ պակաս զիջողութիւններով հա-
մաձայնութեան մը գալ եթէ հնար
է. ի տէր միմիայն ուստի անհա-
յիւններին, որոց գոյութեան խնդիրն
է սա գերազանցապէս, միւս ամեն
երկրորդական խնդիրներէ աւելի,
որոց անունով սակայն գործն առաջ
մղելու վրայ կը խօսուի ու կը խոր-
հուի այժմ :

Մեր ազգային վարչութիւններ ու
մամուլը պարտաւորութիւն ունին ու-
րեմն շատ չընդհանրաց կերպով ըն-
թանալու, քան յախուռն գործերով
շտապեցնելու վախճանն այն խնդրին
որ կրնայ աւելի մօտալուտ վտանգի
մը մատնել Ռուսահայերի ազգային և
եկեղեցական գոյութիւնը :

Ժամանակ վաստակելը միշտ իր օ-
գուտներ կունենայ մեզ նման փոքր և
տկար ազգերի համար : Ո՞վ գիտէ,
սպազան, մանաւանդ ներկայ քաղա-
քական կացութեան մէջ, ինչե՞ր պա-
հած է Ռուսիային, իրեն և իրեն
ճնշած հպատակ ազգերին համար ... :

Ցանկալի է որ այս խնդրին մէջ էլ
նոյն ցաւալի և անգարմանքի սխալ-
ներ չի կրկնուէին, ինչ որ եղան Տաճ-
կահայերի խնդրին մէջ :

ՄԷՆ-ՍԷ

Ե Ի Ր Օ Պ Ա Յ Ի

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

(Շրջաքննական նախակ)

Ընկերներ,

Լիազօր Կոմիտէի և Կարգադիր
Յանձնաժողովի անդամներէջ շատերի
բացակայութիւնը (մէկը՝ Ռուսաստան,
երկուսը՝ Կովկաս և մէկը՝ Ամերիկա)
զգալիօրէն խանգարեց «Միութեան»
գործերի կանոնաւոր ընթացքը՝ ներ-
կայ ձմեռային շրջանում :

Այդ հանգամանքը, տարաբաղա-
բար, ազդեց և՛ ներկայ տարւոյ Հա-
մագումարի հրաւիրման վրայ, —
Ժընէվ մնացած անդամները բաւա-
րար թիւ չը կազմելով՝ անկարող եղան
ժամանակին որոշել, կարգադրել և
հրաւիրել 1904 թիւ Կոնգրէն, որը՝
ըստ սովորութեան՝ տեղի պիտի ունե-
նար ապրիլի 1ին Մի ամսայ ընթաց-
քում, որ մենք ունենք մեր առաջ,
անհնարին է տարածել հրաւերները
Եւրոպա, Ամերիկա և Ռուսաստան,
գումարել տեղական ժողովները, պատ-
րաստել քննելի խնդիրների և դա-
տախտութիւնների ցանկը, ինչպէս և
Տեղեկագիրն ու գործունէութեան
ծրագիրը, և այդ պատճառով ստիպ-
ւած եղանք ներկայ թիւ Համագու-
մարը նշանակել սեպտեմբերի 25ին,
երբ համարեա բոլոր տեղերի ուսա-
նողները օգտուով են արձակուրդնե-
րից : Աւելի չուտ, այն է յուլիս-օգոս-
տոսին, անկարող ենք այդ անել,
քանի որ գերմանական ընկերները
այդ միջոցին ազատ չեն :

Համագումարի նախապատրաստու-
թիւնները տեղի կունենան ժամանա-
կին :

Ընկերներ,

Թէև չափազանց անախորժ է, բայց
պէտք է խոստովանենք բոլորս, որ
անցեալ ձմեռային շրջանը, ամենա-
յարմար միջոցը պրօպագանդի և
Հայոց հարցին ներկած դասախօսու-
թիւնների համար, անցաւ ամուլ և
անպտուղ : Ուսանողական տեղական
մարմինները որոնք անցեալ ձմեռ
կազմակերպեցին զանազան երկրնե-
րում մօտ տասն դասախօսութիւններ՝
ներած մեր դատին, այս տարի ցոյց
տուցին անըմբռնելի անկարողութիւն
Ոչ մի մարմին նախաձեռնող չը հան-
դիսացաւ : Արդեօք ուսանող երիտա-
սարդութիւնը, որ ինքնագործունէու-
թեան և նախաձեռնութեան օրինակ-
ներ պիտի տայ, սպասում էր որեւէ
կողմից յորդոր, պահանջ, մի խթան :
«Միութեան» գանձարանը անցեալ
տարի դրամ չը խնայեց հրապարա-
կական դասախօսութիւնների համար,
և նոյնը պատրաստ էր անել այս ձմեռ
ևս : Դասախօսողներ, մեր հարցին
համակողմ եւրոպացիների շրջանում,
շատ կան : Հետեալբար, այս ամուլու-
թիւնը հետեանք է ոչ թէ արտաքին
պարագաների ... այլ միմիայն ուսանո-
ղական մարմինների անհոգ և ան-
տարբեր վերաբերմունքին, որ կրկ-
նակի պախարակելի է ներկայ ըրպէ-
ներին, երբ հայկական կեանքի շուրջը

կատարող ողբերգութիւնները աւելի
և աւելի հրամայական են դարձնում
բողոքի և պրօպագանդի գործը :

Նոյն անհոգութիւնն է նկատուում և
գրական աշխատանքի կողմից : Դեռ
անցեալտարի ընկերական հրաւերկար,
դաջինք հայ Ուսանողութեան՝ նպաս-
տել «Ազատ-Պարագարան»ին՝ թարգ-
մանութեամբ յեղափոխական գըր-
քոյկներին, որոնք բազմաթիւ են եւ,
րոպական գրականութեան մէջ : Ոչ մի
արձագանք : Մինչև այժմ հրատա-
րակած գրքոյկները (որոնց ցանկը
բերած է ներքև) բոլորն էլ այն
յանձնարարութիւններն են, որ արեւ
էր ինքը՝ Լիազօր Կոմիտէն, կամ
պատրաստել Ժընէվում : Մինչդեռ,
եթէ «Միութեան» մօտ 400 անդամ
ներ կէսը, կէսի կէսը, տարւոյ ըն-
թացքում մի բրօշուր թարգմանէր,
բաղկացած 30-40 երեսից, ուրիշ
խօսքով՝ ներքին մայրենի գրականու-
թեանը օրական հինգ րոպէ, մենք
կարող կը լինէինք գրքի ծարաւից
պապակող հայ ժողովրդին տալ տա-
րեկան 100 գրքոյկ, և տպագրելով
Եւրաքանչիւրը 2-3 հազար օրինակ,
երկու տարւոյ ընթացքում կը մը-
ցնէինք մեր երկիրը աւելի քան կէս
միլիոն բրօշուր, մի քանակ, որ կը հե-
ղեղէր հայկական աշխարհը մի ծա-
րից միւսը ...

Ինչ չենք արել ցայժմ, անենք գէթ
այժմ :

Խնդրում ենք տեղական մարմին-
ներին՝

1) Պատրաստել և ուղարկել մեզ՝
վիճակագրական տեղեկութիւններ ու-
սանողների թիւ և մասնագիտութեան
մասին, «Տեղեկագրի» մէջ մտցնելու
համար :

2) Ուղարկել տարեկան անդամա-
վճարները՝ մինչև ապրիլի վերջը :

3) Հասցնել Կարգադիր Յանձնա-
ժողովին այն բոլոր ապառիկները, ո-
րոնք մնում են ուսանողական տեղա-
կան խմբերի վրայ :

4) Ընտրել աշխատակից անդամներ
և նորոգել հասցէները, կանոնաւոր
յարաբերութիւնների համար :

«Միութեան» դրամական հաշիւնե-
րի մասին տեղեկութիւններ ստանալ
ցանկացողները պէտք է դիմեն Կար-
գադիր Յանձնաժողովի գանձապա-
հին : Իսկ հայերէն և օտար լեզուներով
հրատարակութիւնները ստանալու
համար պէտք է դիմել Լիազօր Կոմի-
տէին :

ԼԻԱԶՕՐ ԿՕՄԻՏԷ

ԿԱՐԳԱԴԻՐ ՅԱՆԶՆԱԺՈՂՈՎ

Ժընէվ, 1904 թիւար. 25

Հասցէ՝

Union des Etudiants Arméniens
de l'Europe
rue de l'Ecole-de-Chimie, 2
(Suisse) GENEVE

(*) Այդ ցանկ կը հրատարակուի յա-
ջորդ թուով :

ԽՄԲ.

ԹԱԻՐԻԶԻ ՀԱՅՈՒՆԵԱՅ ԲԱՐԵՊՈՐՏԱԿԱՆ
ՄԻԱՅԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Շնորհակալութեամբ ստացած ենք
«Թաւրիղի Հայուհեաց Բարեգործա-
կան Միացեալ Ընկերութեան» 1902-
1903 ուսումնական տարեշրջանի Տե-
ղեկագիրն ու Հաշուեցոյցը պարունա-
կող տետրակը, որ տպագրուած է
1903ին «Ատրպատականի Հայոց Թի-
մական Արագատիպ»ով (Երևանի վա-
ղամեկի Եղիսաբէթ Միջազգային
Տեղեկագրին սկիզբը դրուած
Մուգաֆֆէրէտին Շահնշահի հր-
վարտակը որ կը յայտարարէ թէ ի
բարձր հովանաւորութեան ներքե-
լնդունած է այդ Ընկերութիւն և
հրամայէ որ այս առանձին շնորհա-
պատճառով մեծարուի և յոյս ունենա-
իր ողորմածութեանց վրայ :

Ընկերութիւնը 1902 յուլիս 1է
մինչև 1903 յուլիս 30 անդամավճար
ներէ, դրամագլխի տոկոսներէ, նույն
րատուութիւններէ, իր արհեստանոց
ներէ, հանդէսներէ և այլ և այլ առ-
բիւրներէ հասոյթ ունեցել է 29.96
դրան (*) և 52 կոպէկ. ծախք ունե-
ցել է իր ուսումնարանների, արհես-
տանոցների և այլևայլ նպաստների ու
պէտքերի համար 34.428 դրան և 57
կոպէկ. որ ըսել է թէ ստիպուել է
տարեգլխին իր պատրաստ ունեցալ
66.081 դր. և 93 կոպ. դրամագլխի
առնելով ծախսել սոյն տարեշրջանի
մէջ 4466 դրանի չափ դուժար մը
որով 1903 յուլիս 1ին պատրաստ
դրամագլուխ մնացել է միայն 61.61
դրան և 98 կոպէկ : Ընկերութեան
գործունէութիւնը շատ ճիւղաւորուե-
լ, պէտքերը խիստ շատ են, անդա-
մուհիների ազգասիրական եռանդ
շատ մեծ, բայց ինչպէս կերելի, ընկե-
րութեան այս տարի հասած նպաստ-
ները պէտք եղածէն շատ պակաս են :

Ընկերութիւնն Ատրպատականի
գիւղերի մէջ ուսումնարան բացած է
ունի 2 արհեստական (կարուձնի) վար-
ժարան օրիորդների համար Դալթի
մէջ և 2 մանկապարտէզ նոյնպէս Դա-
լթի հայաբնակ 2 գլխաւոր թաղերի
մէջ :

Տեղեկագրին մէջ կը տեսնենք որ
Ընկերութեան այս տարի օգնողներ
եղած են միայն Պարսկաստանի
Ռուսիայի Հայեր և Այդ երկու երկր-
ներէ՝ դուրս գտնուող Հայերէն կը
տեսնենք միայն որ վանեցի Արթ. Տ.
Աւետիս Շաղոյեան քահանայն Գահ-
րէի մէջ հանգանակել է առաջին ան-
գամ 25 անդ. ոսկի և երկրորդ ան-
գամ 9 անդ. ոսկի : Ընկերութիւնը
Տ. Շաղոյեանէ ստացած այդ գումար-
ներէ մաս մը ծախսել է արկածա-
զաղթականների կամ հայրենիք վե-
րադառնալ ուղղը չըստընների ճանա-
պարհածախքին համար և մնացած
մասն ալ յատկացուցած է այդ նպա-
տակով գործածելու :

Փափաքելի է որ արտասահման
Հայերէն աւելի մեծ օգնութիւններ
լինէին այս կրթական ազգօգուտ
(*) Մէկ դրանը որ պարսկական 1 ֆե-
րանգն է, այժմեան հրապարակագր-
գրէթէ կը հաւասարի Փրանսական 4
ֆրանգին :

կերութեան :

Ընկերութեան տարեկան անդամ գրուիլ ցանկացողը պէտք է վճարէ 4 րուբլի. մշտական անդամուհի լինել ցանկացողը՝ միանուագ 50 րուբլի : Ընկերութեան կանոնադրերը ձեր կը զրկուի ցանկացողներին : Հասցէն է՝
Société Unie de Bienfaisance
des Dames Arméniennes de
(Perse) TAURIS

ՀԱՅԵՐ Ի ՌՈՒՍԻԱ

Թիֆլիսի Մայր. Եկեղեցիին և Ս. Ներսէսեան հոգևոր դպրանոցին մէջ բարեմաղթութիւններ եղած են ուսուսկան զէնքերի յաջողութեան համար :

— Երեւելի նախնական դատարանին առկա յնր. 24, 25 և 26ին (Հ. Տ.) կատարուած է ուսանող-երկրաչափ Ծատուրեանի, Երեւելի Ղահրամանեանի, Դանիէլեանի և պարսկահայտակ Պահակեանի դատավարութիւնը, որոնք մեղադրուած էին եկեղեցական կալուածներին գրաւման ընդդիմութեան համար : Մոսկովացի ուսուստարան Տ. Սիւրբ և Թիֆլիսի փաստաբաններէն Տ. Ղորղանեան պաշտպանեցին ամբաստանուածները : Դատավարութիւնը դուրսաց կատարուեցաւ Երեւելի անպարտ արձակուեցան : Իսկ միայն պարսկահայտակ Տ. Սահակեան դատապարտուեցաւ 4 ամիս բանտարկութեան :

— Էլմիածնէն Կ. պօլսի Պատրիարքարանը հասած հեռագիրը մը կիմացունէ որ եկեղեցական կալուածներին խնդրին նկատմամբ եպիսկոպոսներին կողմէն Պատրիարքարանի միջոցով վերջին անգամ զրկուած գրութիւնը հասած է Մայր-Աթոռը :

— Թիֆլիսէն փետր. 8/21 թուով հաղորդուած են հետեւեալները :

Ռուսիայի Ներքին գործերի նախարարութեան կողմէն եկած պաշտօնական զեկուցման վրայ որ ուսանեալու նախնական պատերազմի հրատարակութիւնը կը ծանուցանէր, վեհ. Հայրապետի հրամանին համեմատ, Տէրութեան զէնքերի յաջողութեան համար փետր. 3/16ին արժեք եղաւ Ս. Էլմիածնի տաճարին մէջ, ամբողջ Միաբանութեան ներկայութեամբ : Արարողութեան նախագահեց Սինոդի նախնադամ Արիստակէս Արքեպիսկոպոս Դաւիթեան : Վեհ. Հայրապետը փետր. 5/18ին հեռագրով այս բան իմացուց ներքին գործերի նախարար Տ. Բլեվէին և այս առթիւ հաւաստեց Միաբանութեան և իր Ռուսիայեան ժողովրդի հաւատարմական զգացումները :

Կովկասի կուսակալ Կալիցին իշխանը պաշտօնագրով մը Ս. Հայրապետին ծանուցած լինելով Տիֆլիսի առաջնորդ Գեր. Գեորգ արքեպ. Սուրենեանցի պաշտօնակալութիւնը, Ս. Հայրապետը գրեց Սուրենեանց Սրբազանին որ Էլմիածնի գալ և նա ալ մեկնեցաւ Տիֆլիսէն :

Նոր Պոլսէնիայի (կանոնադիր) մասին ոնէ խօսք չկայ դեռ առայժմ : Նոր պրօկուրօր Ֆրէնկէլ որ սկսած է

պաշտօնավարել, շատ նպաստաւոր տրամադրութիւններ կը ցուցնէ առայժմ : Թոյս տուեր է որ Արթ. Բենիկ վ. քիչ առնէն վերադառնայ եւրոպ. եան Ռուսաստանէն ուր զրկուած է իբրեւ աքսոր :

Սինոդը պիտի վերակազմուի և կը յուսացուի որ Պետարպիտի առաջնորդ Գեր. Ներսէս Արքեպ. Խուզա. վերդեան ընդունի նախնադամութիւնը :

Կըլսուի թէ Կովկասի նախկին փոխարքայ Միքայէլ մեծ. գլխի որդիին՝ Ալեքսանդր մեծ. գլխի նախագահութեամբ և հայազգի իշխան Հաղարեանցի մասնակցութեամբ պետական յանձնաժողով մը նոր կարգադրութիւններ պիտի ընէ Ռուսիայի հայ եկեղեցիին համար :

Մայր-Աթոռի Միաբանութեան ապրուստի և եկեղեցիի պայծառութեան խնդիրն առժամայէս կարգադրուած է այն գումարներով որոնք Ս. Հայրապետին զրկուած են բարեպաշտներին կողմէն :

— Ս. Էլմիածնէն գրուած նամակներ կը խնդրեն արդիւնաւորել այն գանձանակներ որոնք ի վաղուց անտի սովորութիւն եղած է Ս. Էլմիածնի անունով զնել ամէն տեղերի հայ եկեղեցիներէն մէջ. առայժմ այդ է այն միակ նիւթական միջոց, որով կը հոգացուին Մայր-Աթոռի Միաբանութեան ապրուստը, Մայր-Տաճարի պայծառութիւնը և Գեորգեան Ճեմարանի մատակարարութիւնը : Գրաւեալ կալուածներին և գրամներին հասոյթներէն՝ ծախքի համար բաւական զրամ տալ կառավարկուի ուսուսկա. ռավարութեան կողմէն, բայց փոխաբէն այնպիսի ընկալագիր պահանջելով որ ո՛չ վեհ. կաթողիկոսը և ո՛չ իրեն ստորադաս առաջնորդներն ու վանա. հայրները զիրենք կարող կը զգան ստորագրելու Սակայն այժմ բոստին մէջ վար չեն գրուիր այն բարեպաշտներին նուէրներ որոնք կը զրկուին Ս. Հայրապետին որ ատոնցով կարող եղած է ցարդ շարունակել հոգալ կըր. ճատեալ ելմատցոյցի մը պահանջները :

— Թիֆլիսէն փետր. 7/20 ամսաթիւ նամակով մը կը հաղորդեն թէ Կալիցին իշխանը շատ քաղաքավարական ոճով գրուած նամակով մը խնդրեր է վեհ. Հայրապետէն որ մինչև նոր կանոնադրութեան պատրաստուիլն ու իրեն հաղորդուիլը, նոր առաջնորդ, վանահայր և այլն չնշանակէ դեռ :

— Կարսէն կիմացունեն թէ եկեղեցական կալուածներին գրաւման խնդրին առթիւ մեղադրուած 31 անձերի դատը տեսնուել է յնր. 27/30ին (Հ. Տ.) : Ատոնցմէ 6ը անպարտ արձակուել, իսկ 25ը դատապարտուել են հետեւեալ կերպով. 2 քահանայ 2 տարի և 6 ամիս կալանաւորներին ուղղիչ բաժնին մէջ բանտարկութեան, 10 հոգի 2 ամիս տարի, ամէնքն ալ բոլոր իրաւունքներէ զրկուելով. 3 հոգի 1 տարի և 3 ամիս բանտարկութեան, առանց զրկուելու իրենց իրաւունքներէ. 6 հոգի 3 ամիս բան.

տարկութեան, առանց իրաւունքներէ զրկուելու և 4 հոգի 2 ամիս բանտարկութեան :

— Ալեքսանդրապօլէն կը հաղորդեն յնր. 31/13 փետր. թէ Տիարներ Ամատունի և Տէր-Մինասեան որոնք ամբաստանուած էին Ալեքսան. դրապոլի ոստիկանապետ Դարգիմա. նովի դէմ սպանութեան փորձ կատարելու յանցանքով, դատարանին առջև անպարտ ճանչցուելով արձակուել են :

ՀԱՅԵՐ Ի ԹԻՒՐԿԻԱ

Բաղէշի Ախլաթ գաւառակի Մզակ գիւղացիներէն 8 հոգի որոնք քաղաքական ամբաստանութեամբ բանտարկուած էին, յնր. 21/3 փետր. ին արձակուել են :

— Զմիւռնի Ազգ. Հիւանդանոցին և Աղքատախնամին ինպատարուած երեկոյթէն 130 օսմ. ոսկի հասոյթ գոյացել է :

— Պէյրութէն կիմացունեն որ Տ. Յովհաննէս Սպ. Գաղանձեան որ ասկէ 8 տարի առաջ Կիլիկիայի կաթողիկոսական խնդիրներին պատճառով Ամեն. Իզմիր. լեան պատրիարքի հրամանին համեմատ արգելուած էր պաշտօնավարել, այժմ վեհ. Սահակ Կաթողիկոսի արտօնութեամբ վերստին պաշտօնավարել սկսած է. 8 տարի է ի վեր առաջին անգամ լի. նելով պատարագ մատուցել և քարոզ խօսել է Պէյրութի մէջ :

— Աղթամարէն գրուած է Կ. պօլսի Պատրիարքարանին թէ Աղթամարի կաթողիկոսութեան թեմն եղող Նարեկի վանքը քայքայման վիճակի մը մէջ ինկած է և թէ անհրաժեշտ է այդ դարաւոր մենաստանի նորոգութիւնը որի համար դրամական օգնութիւն պէտք է :

— Գեր. Վահրամ Արքեպ. Մանկունի և Վսեմ. Տիգրան էֆ. Սուսուֆեան հրաժարել են իրեն հաշուեքներէ Կ. պօլսի Պատրիարքարանի կողմէն Ներսաստեմէրթաւու պաշտօնէն :

— Կիպրոսի հոգևոր հովիւ Արթ. Պետրոս վ. Սարաճեան լսելով թէ Գեր. Մաղաքիա Սպ. Տէրուհեան, որ Ներսաստեմէրթաւու իրեն առաջարկուած Պաղտատի պատրիարքական փոխանորդութեան պաշտօնէն հրաժարել է, ինք նամակ մը զրկելով Կ. պօլսի Կրօնական ժողովին, պատրաստակամութիւն յայտարարել է Կիպրոսի հովուութիւնը թողելու և Պաղտատ երթալ պաշտօնավարելու : Կրօնական ժողովը որոշել է այս խնդիր ներկայացուել խառն ժողովի նկատուածութեան :

— Յաւով կիմանալ թէ Պաղտատի վաճառականներէն Տիար Քերովէ Գուլումեան, որ Կ. պօլսի Կիւլպէնկեան վաճառատան ներկայացուցիչն ալ էր հոն, մեռել է Պաղտատի մէջ : Հանգուցեալը, որ ուսանելու էր պատերազմէն յետոյ Հայաստանի սովին ժամանակ վանի մէջ անձամբ ճանչելու քաղաքաւորութիւնն ու նեցած ենք. անկեղծ ազգասէր լայ մ'էր : Իր բազմաթիւ գործերէն մին միայն յիշենք այստեղ : Սովետական իշխանութեան ժամանակ Կ. պօլսէն հեռագրով խնդրած էր Տիար Գուլումեանէն Պաղտատէն վան երթալ իրեն քննիչ և ինչ ինչ յանձնարարութիւններ կատարել սովետական գործերին նկատմամբ : Տիար Գուլումեան հեռագիրն առածին պէս փութացած էր ձիւն ձմեռ ժամանակ վան գալ և իր գործեր թողնել մի քանի ամիս անցուելու հոն սովետական գործերով : Կիպրոսական Յանձնաժողովը իր քննիչի ճանապարհորդական և այլ ծախքերին

համար 200 օսմ. ոսկի յատկացուցած էր. բայց Տիար Գուլումեան այդ բոլոր ծախքեր իր անձնական քսակէ ընելով, լրագրիս խմբագիր տնօրէնին՝ որ այն ժամանակ Միացեալ Ընկ. Վասպուրականի վարժարաններին տեսչութեան պաշտօնը կը վարէր, փափաք յայտնեց Պաղտատի Ս. Բարթողիմէոս վանքին մէջ վարժարան մը բանալ այդ 200 ոսկիով եթէ յանձն կառնէ այդ վարժարանն ալ իր տեսչութեան տակ ընդունելու : Մենք ալ խորհուրդ տուինք այդ բանի համար զիմել Կ. պօլսի Միացեալ Ընկ. Տնօրէն ժողովին : Տիար Գուլումեան զիմեց ուր որ հարկն էր և Միացեալ Ընկերութեան, Սովետական Յանձնաժողովի և Ներսէս պատրիարքի միջև կարգադրութիւն եղաւ Տիար Գուլումեանին 200 ոսկիով Պաղտատի վարժարանի բացումին համար երբ Գուլումեանն արդէն իր գործ վերջացուցած և վերադարձած էր Պաղտատ : Բայց վանի այն ատենի առաջնորդարանը, իրեն զուլու ունենալով Գեր. Գարեգին վ. Սրուանձտեանցը, այնչափ էնթրիկներ դարձուց այդ 200 ոսկին իր ձեռք անցունելու և վարժարան ինք կառավարելու համար, որ մէկ կողմէ վալի փաշային կասկածներ ներշնչելով և մեր Պաղտատի այցելութիւնը քաղաքական իշխանութեան կողմէն արգելել տալով, միւս կողմէ ալ Միացեալ Ընկ. այն ժամանակի Տնօրէն ժողովի ատենապետ Տ. Մ. Չերազի ապիկար, վախկոտ և փոփոխաւոր ընթացքէն օգտուելով, յաջողեցաւ իր նպատակի մէջ, որով Պաղտատի կրթական գործին համար այնչափ փափայուած գաղափար մը իր օրրանի մէջ խեղդուեցաւ, այն 200 ոսկին առաջնորդարանի ձեռքով ի դուր վատնուելով լոկ չնչի մը համար գրէթէ... Այս կէտի վրայէն այսչափով կանցնենք, հոս տեղը չը լինելով զայն քերթելու... :

Մեր խորին ցաւակցութիւն կը յայտնենք բարեխոսի հանգուցեալի եղբորորդիին որ Մարտիկի մէջ հաստատուած է երկար տարիներէ ի վեր :

ԱՀՄԵՏ ՃԵԼԱԼԷՏՏԻՆ ԲԱՇԱՅԻ ՓԱՍՈՒՍՏՆ Ի ԳԱՀԻՐԷ

Նեքիպոսի «Պարտեզ» Սուրհանդակին մէջ կը կարդանք :

Սուլթանին իբրեւ լրեսնապետը նկատուած առաջ թիկնապահ զօրավար Ահմէտ Ճէլալէտտին բաշայ, որ շաբաթէ մի վեր Պոլսէն փախչելով Նեքիպոս տապաստանած էր, մարտ 1ի գիշերը Կահիրէէն հեռագրով Տաճկաստանի պատերազմական նախարարին զրկած է իր հրաժարականը որով կը հրաժարի իր գինուորական աստիճանի և թիկնապահի տիտղոսներէն, պատճառաբանելով որ Պոլսի մէջ տեղի ունեցած անտեղի խուզարկութիւնները և ձերբակալութիւնները, որոնց կալակցին բարձրաստիճան գինուորական անձնաւորութիւններ, զոյգեցուցած են զինքը, և նկատելով որ Տաճկաստանի մէջ գինուորականութիւնը անարգ չահու արուեստի մը վերածած են, այլևս պատիւ չհամարիր գինուորական դասակարգին պատկանելու :

Ահմէտ Ճէլալէտտին Բաշայի հետ Եգիպտոս փախած է նաև Տիրան էֆ. Քէլէկեան :

Ճէլալէտտին բաշայի փախուստին հետ տեսնելով պալատին մէջ եղած իրարանցումը անկարագրելի եղած է և Ճէլալէտտին բաշայի շրջանակին մէջ հին ու նոր կարգ մը նախարարներ պաշարման և հսկողութեան տակ առնուած են :

